

Антонюк Поліна Євгенівна,
професор кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук;
Щербанюк Дмитро Володимирович,
заступник директора Закарпатського науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України – завідувач відділу
криміналістичних видів досліджень, кандидат
юридичних наук

ФАХІВЦІ ЯК СУБ'ЄКТИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Частина 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» (далі – Закону) визначає перелік суб'єктів судово-експертної діяльності. Так, «судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом» [1].

При цьому, в ч. 5 ст. 10 Закону зазначено, що до фахівця у відповідній галузі знань, який проводить судову експертизу, застосовуються положення Закону щодо гарантій, прав, обов'язків, відповідальності судового експерта, крім відповідальності за відмову від проведення експертизи та положень розділу III Закону.

А в ч. 2 ст. 9 Закону закріплено, що «особа або орган, які призначають або замовляють судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, або іншим фахівцям з відповідних галузей знань, якщо інше не встановлено законом».

Тобто, по суті, законодавець прирівняв повноваження фахівців (експертів) та судових експертів при здійсненні судово-експертної діяльності, крім такої діяльності, що пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, яка здійснюється виключно державними спеціалізованими установами (ч. 3 ст. 7 Закону).

Для з'ясування адекватності такого порядку та його впливу на якість експертного забезпечення правосуддя в Україні проведемо невеликий аналіз.

Так, відповідно до ст. 3 Закону судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження. Принципи судово-експертної діяльності забезпечуються в тому числі й закріпленим Законом рівнем кваліфікації судових експертів як державних спеціалізованих установ, так і судових експертів, що не є працівниками державних спеціалізованих установ.

Ч. 2 ст. 10 Закону визначає, що «судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче

спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності».

Ч. 3 ст. 10 Закону передбачає, що «до проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому цим Законом».

При цьому для фахівців (експертів), які також можуть залучатися до проведення судових експертиз на рівні з судовими експертами, що не є працівниками державних спеціалізованих установ, жодних кваліфікаційних вимог не передбачено! Зважаючи на це, виглядає сумнівним дотримання принципів судово-експертної діяльності при залученні відповідних фахівців до проведення судових експертиз.

Крім того, незрозумілим є, з огляду на виділення таких фахівців в окремого суб'єкта судово-експертної діяльності (відмінного від судового експерта), який документ вони складають по результатах своєї роботи. Якщо це висновок експерта, який сприймається всіма учасниками провадження і судом як джерело доказів, то це є очевидним перевищенням повноважень такими фахівцями. Вони можуть скласти висновок фахівця, але такий документ не є джерелом доказу. Якщо ж на підставі ч. 5 ст. 10 Закону (в межах тлумачення) поширювати положення ст.ст. 12, 13 Закону на фахівців, то логічним виглядає питання щодо доцільності виділення фахівців та їх відмінності від судових експертів як суб'єктів судово-експертної діяльності!

Крім судової експертизи існують інші види використання спеціальних знань у судочинстві, наприклад, залучення спеціаліста. Тобто, коли особа є фахівцем в певній галузі знань, але не атестована як судовий експерт, можна залучити її до провадження як спеціаліста з відповідним оформленням результатів такого залучення, які знайдуть своє місце в системі доказів.

Випереджаючи зауваження, що фахівці можуть залучатися лише до здійснення судово-експертної діяльності, не пов'язаної з проведенням криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, необхідно зазначити, що некриміналістичні експертизи становлять собою величезну систему декількох класів судових експертиз, необхідність в проведенні яких виникає в тому числі й в кримінальному провадженні [2].

Встановлений же на сьогодні порядок залучення фахівців до проведення судової експертизи не лише порушує задекларовані принципи судово-експертної діяльності в Україні, але й закладає великі корупційні ризики:

– якщо фахівець не внесений до державного Реєстру атестованих судових експертів, де знаходять його учасники провадження,

– якщо фахівець не проходить атестацію, хто визначає рівень його кваліфікації,

– якщо фахівець не проходить спеціальну підготовку, звідки він знає про сучасні експертні методи досліджень та існуючі методики, яким чином забезпечується його доступ до методик, яких немає у вільному доступі тощо.

На наш погляд, включення до переліку суб'єктів судово-експертної діяльності фахівців та наділення їх повноваженнями судових експертів, з відмежуванням їх від судових експертів по вимогам щодо кваліфікації (в тому числі й атестації) та державного обліку (внесення до державного Реєстру атестованих судових експертів), ставить під сумнів результати діяльності таких фахівців (незалежно від їх форми), що не повинні сприйматися як належні й допустимі докази в будь-якому провадженні нарівні з іншими наявними доказами.

Існуючий порядок спотворює інститут незалежної судової експертизи, повертаючи нас до часів, коли результати діяльності особи (висновок), залученої як експерт, оцінювалися з урахуванням її особистості.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України № 4038-ХІІ від 25 лют. 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від № 53/508 жовт. 98 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Антошук Андрій Олександрович,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Примак Анна Віталіївна,

завідувач сектору забезпечення публічних закупівель Київського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБЛЕННЯ ОКРЕМОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

На даний час велику занепокоєність викликають факти втягнення неповнолітніх у вчинення кримінальних правопорушень різного ступеня тяжкості. Втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність посягає на основи суспільної моралі у сфері розвитку і виховання молодого покоління, згубно впливає на молодих